

Näringsdepartementet

Betänkandet (SOU 1998:115) Distansarbete

ILO-kommittén har genom remiss 1998-12-11 (A98/2387/AL) anmodats yttra sig över betänkandet (SOU 1998:115) Distansarbete. I betänkandet belyses bl.a. förekomst av olika former av distansarbete, konsekvenser som distansarbete kan ha för arbetsförhållanden och den yttre miljön samt gällande reglering genom lagstiftning eller avtal som har betydelse för distansarbete.

Betänkandet innehåller två förslag om ändrad lagstiftning. Det ena avser en ändring i kommunalskattelagen (1928:370), innebärande att ett schablonavdrag för bostadskostnad införs om arbete utförs i bostaden minst 800 timmar per år. Det andra avser en ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd, vilken skall förhindra att den som arbetar på distans hamnar i ett sämre läge vid uppsägningar än anställda på huvudarbetsplatsen. Att arbetet utförs i hemmet får inte medföra att den arbetsplatsen betraktas som en egen driftsenhet och därmed utgör en egen turordningskrets.

ILO-kommittén erinrar om att grundläggande ILO-bestämmelser om anställningsskydd finns i *1982 års konvention (nr 158) och rekommendation (nr 166) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ*. Konventionen ratificerades av Sverige 1983 (prop. 1982/83:124).

Enligt huvudregeln är denna konvention tillämplig på alla arbetsmarknadens områden och alla arbetstagare. Dock medges undantag från konventionens tillämpning för visstidsanställning och provanställning. Men visstidsanställningar får inte användas i syfte att kringgå det skydd som gäller vid andra anställningar (art. 2, punkt 2 och 3). Dessutom får undantag ske för "arbetstagare vilkas anställningsförhållanden och anställningsvillkor regleras på särskilda sätt som totalt sett erbjuder ett skydd som är minst likvärdigt det skydd som ges i konventionen" (art. 2 punkt 4) och för "andra begränsade kategorier av arbetstagare beträffande vilka särskilda problem av väsentlig art uppkommer med hänsyn till de berörda arbetstagarnas särskilda anställningsförhållanden eller storleken eller arten av det företag där de är anställda" (art. 2, punkt 5). Inför ratificeringen av konventionen fann ILO-kommittén vid sin granskning att anställningsskyddslagen var förenlig med konventionen. Bestämmelsen i art. 2 punkten 4 ansågs innefatta undantaget för företagsledare enligt anställningsskyddslagen, medan punkten 5 bedömdes inrymma arbetstagare som arbetar i arbetsgivarens hushåll och arbetstagare med anvisat arbete. Undantaget för arbetstagare som tillhör arbetsgivarens familj fick anses tillåtet enligt endera av punkterna 4 och 5.

Konventionen innehåller föreskrifter som gäller när en uppsägning sker av ekonomiska, teknologiska, strukturella eller liknande skäl. Inför sådana uppsägningar skall samråd ske med arbetstagarnas företrädare. Arbetsgivaren skall informera om och ange skälen till eventuella uppsägningar. Av rekommendationen framgår att alla parter skall försöka begränsa uppsägningarna och lindra deras verkningar.

Rekommendationen innehåller vissa regler om turordning och återanställning. Enligt dessa bör arbetsgivaren fastställa turordningen med stöd av kriterier som är bestämda i förväg. Kriterierna bör ta vederbörlig hänsyn till såväl företagets som arbetstagarnas intressen (punkten 23). De arbetstagare som sagts upp av ekonomiska skäl eller liknande bör ges företrädesrätt till återanställning (punkten 24).

ILO-kommittén konstaterar att utredningens förslag till ändring av anställningsskyddslagen inte strider mot Sveriges åtaganden enligt konventionen nr 158. Ändringen kan snarare innebära ett förtydligande i tillämpningen av de nämnda punkterna i rekommendationen.

De ILO-instrument som särskilt berörs av distansarbetsutredningens uppdrag är *1996 års konvention (nr 177) och rekommendation (nr 184) om hemarbete*. ILO-kommittén har inför instrumentens föreläggande för riksdagen i ett yttrande 1998-03-06 (dnr 14/96; A96/5830/AL) redogjort för deras bakgrund och huvudsakliga innehåll. Efter remiss till ett antal myndigheter och organisationer konstaterade kommittén att tillräckligt underlag saknades för ett ställningstagande i frågan om ratifikation av konventionen nr 177. Kommittén rekommenderade att ett sådant ställningstagande fick bero på dels svar på den skrivelse om kollektivavtalens täckningsgrad som avlåtits till Internationella arbetsbyrån (A96/7179/AL), dels den kartläggning och de förslag som distansarbetsutredningen hade uppdrag att redovisa i september 1998. Kommittén rekommenderade att Arbetsmarknadsdepartementet till utredaren överlämnade ILO-instrumenten om hemarbete jämte av kommittén inhämtade yttranden.

Propositionen 1997/98:185, varigenom instrumenten förelades riksdagen, återgav kommitténs bakgrundsbeskrivning och redogörelse för de båda instrumenten samt rekommendationer. Regeringen delade kommitténs uppfattning att tillräckligt underlag saknades för ett ställningstagande i frågan om ratifikation av konventionen nr 177. I Arbetsmarknadsdepartementet analyserades Internationella arbetsbyråns svar på den nämnda skrivelsen. Till distansutredningens uppgifter hörde att beakta konventionen och rekommendationen om hemarbete och utredningens förslag borde avvaktas innan ett ställningstagande skedde i frågan om ratifikation av konventionen. Riksdagen anslöt sig till regeringens bedömning att Sverige inte för närvarande bör tillträda konventionen (skr. 1998/99:35, AU 3).

I det remitterade betänkandets kapitel 10 ägnas delkapitel 10.2 åt *ILO:s konvention och rekommendation om hemarbete*.

Här redovisas bakgrund samt konventionens och rekommendationens huvudsakliga innehåll, dock utan någon referens till prop. 1997/98:185. Inte heller den omfattande förteckningen över referenser nämner denna proposition.

Utredningen ställer sig bakom ett förslag från 1995 års Arbetstidskommitté i betänkandet Arbetstid - längd, förläggning och inflytande (SOU 1996:145) att ta bort undantaget i arbetstidslagen för arbete som utförs i arbetstagarens hem samt undantaget i semesterlagen enligt vilket hemarbetande inte har rätt till semesterledighet. Utredningen gör den bedömningen att om dessa förslag genomförs, skulle det - från utredningens utgångspunkt - inte finnas några bestämmelser i svensk lagstiftning som strider mot konventionen. Några övriga ratifikationshinder med anknytning till distansarbete har utredningen inte funnit.

Utredningen kommenterar inte definitionen av "hemarbete" i konventionen, även om den på olika sätt synes skilja sig från vad som i betänkandet avses med distansarbete. Utredningen konstaterar att avsaknaden av en enhetlig och överenskommen definition av distansarbete har medfört stora skillnader i resultaten av de olika statistikundersökningar som studerats. Antalet distansarbetare kan i en undersökning ha uppgått till ca 1 miljon medan en annan undersökning endast mätt antalet till 30 000. I Kommunförbundets definition av distansarbetare ingår sålunda inte dagbarnvårdare medan dessa enligt uppgift från LO 1994 är den helt dominerande yrkesgruppen bland de hemarbetande, som då uppgavs utgöra ca 1 procent av arbetskraften (ILO-kommitténs yttrande 1994-09-13, dnr 11/94).

ILO-kommittén konstaterar att de två avvikelser i svensk lagstiftning från konventionens krav som utredningen pekar på redan uppmärksammats av de tidigare remissinstanserna och i den nämnda propositionen. Någon ytterligare analys av konventionens - och rekommendationens - bestämmelser i relation till svensk lagstiftning, avtal eller praxis finns inte redovisad i betänkandet.

Kommittén kan för egen del inte heller nu ta ställning i ratifikationsfrågan. Kommittén önskar få tillfälle att återkomma till frågan om ratifikation av konventionen när den aktualiseras efter ytterligare analys i departementet.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad vice ordförande, ledamöterna Delang, Regnell, Laurent, Leopoldson, Edström och Zettervall-Thapper samt ersättarna Kruse och Olsson. Närvarande har varit ersättarna Brorsson och Österberg och, adjungerad, Henrik Sjöberg, N, samt undertecknad sekreterare.

För ILO-kommittén

Bengt Lidal

Kerstin Wiklund